

oriešok?

Jeseň 2010

Milé deti,

v nasledujúcom rozprávaní zo života detí v dávnej minulosti spomíname Máriu Teréziu, ktorá zaviedla povinnú školskú dochádzku.

Mária Terézia sa narodila v roku 1717. Keďže jej otec, Karol VI., nemal synov, stala sa Mária Terézia prvou a jedinou rakúskou a teda aj českou kráľovnou. Slováci vtedy žili v Uhorsku a tak Mária Terézia bola aj ich kráľovnou.

Keď ju korunovali, zdobili ju dlhé plavé, skoro zlaté vlasy a šibalské, smejúce sa oči. Bola to rozprávková princezná, ktorá sa stala kráľovnou a cisárovnou.

Mária Terézia nebola len krásna. Bola aj vzorne vychovaná a vzdelaná. Hovorilo sa o nej, že nebola veľmi nadaná. Bola však veľmi usilovná a dôsledná si plnila všetky povinnosti. Mala ešte jeden, dnes už veľmi vzácny dar - nielen že si nechala poradiť od druhých, skúsenejších, ale ešte aj o ich radách premýšľala. Celý život si dopĺňovala svoje vzdelanie. Bola húževnatá a dôkladne zvažovala každé rozhodnutie. Hovorilo sa o nej, že je rozumnou, poriadnou a usilovnou gazdinou, ktorá sa stará o svoj ľud. Bola aj výbornou mamičkou. Mala desať detí. Nuž nečudo, že práve ona, ktorá si cenila vzdelanie a výchova, zaviedla povinnú školskú dochádzku.

Vaša redakcia

Ako si deti žili

Podľa rozprávania prastarých otcov a matierí,
ktorí tiež nechodili radi do školy, ale museli.

Kedysi dávno-prádávno sa stala škola povinnosťou. Kráľovná Mária Terézia nariadila, že všetky deti od šiestich rokov musia chodiť do školy aspoň tri roky, aby sa naučili čítať, písať a počítať. Deti ani doma nezaháľali. Rodičia ich zapriahali do práca už od štyroch rokov. A bola to práce zodpovedná. Strážili mladších súrodencov, hrali sa s nimi, krmili ich a chránili ich. **Predovšetkým** dievčatká boli vynikajúcimi pestúnkami a dokázali vychovať aj šesť mladších súrodencov.

Okrem tejto povinnosti **štvorročné** deti vyhánali husi na pastvu, o rok staršie pomáhali pri domácich prácach, na poli i v lese. Od husí povýšili na pastierov kôz, šesťroční pásli aj kravy. Práce bolo veľa, rodičia a starí rodičia sa bez detských rúk **nezaobišli**. Hoci šesťročný dieťa bolo významným pomocníkom, zrazu muselo ísť **v septembri** do školy. Nepáčilo sa to ani rodičom, ani deťom. Veď pre deti sa leto ešte neskončilo. Na pastve i v lese bolo stále teplo a slnko svietilo. Lesy boli plné húb, černíc, brusníc. V sadoch zreli jablká, hrušky, slivky.

Bolo treba pomáhať vyberať **zemiaky**, oberať ovocie, variť **lekvár** (i slivovicu). Bolo treba pozbierať **kapustu**. Rodičia ju narezali na tenké rezančky, posypala sa soľou i rascou a deti ju našliapavali do suda, aby mohla dobre kvasiť. Takáto domáca kvasená kapusta s jabĺčkami bola naozajstnou pochúťkou nadchádzajúcich zimných dní a významným zdrojom vitamínu C.

Vykopávala sa zelenina, mrkva, už spomínané **zemiaky** i zeler a všetko bolo treba uložiť do piesku, alebo zeme v špeciálnych, dnes už neznámych **pivniciach**. Oberala sa fazuľa, lúpali sa **struky** a tu boli detské ruky neoceniteľné.

Stávalo sa často, že chudobnejší rodičia si na vrchnosti vyprosili, aby si deti mohli ponechať na domáce práce až do prvého snehu. Vrchnosť niekedy povolila, a tak deti zostávali doma až do polovice **októbra**. V tom čase sa už príroda stávala nevlúdnu a pastva končila. Krajinu pokrývala studená hmla, **šibal dážď** a aj zvieratá chceli pod strechu. Malí pastierci si zohrievali skrehnuté bosé nohy v čerstvých teplých kravincoch a pálili ohníky zo zemiakovej vňate. **V pahrebách** pekávali zemiačky, ktoré potom dlho držali v dlaniach, aby ich **neziabalo**.

Nastal čas, aby sa celkom radi vrátili do školy. Prvý dojem bol príjemný – v škole sa kúrilo. Povinnosťou každého žiaka bolo doniesť každý deň aspoň jedno polienko, aby pán učiteľ mohol **zakúriť v kachliach**. Posedenie v teplej, hoci často deťmi preplnenej triede by bolo bývalo príjemné, keby... Keby pán učiteľ

kapusta – zeli

lekvár – povidla

naozajstnou – opravdovou

nedobiedzal – nenaléhal

neziabalo – nezáblo

nezaobišli – neobešli

októbra – října

pivniciach – sklepech

predovšetkým – především

rátať – počítať

rúbani – káčení

struky – lusky

šibal dážď – šlehal déšť

štvorročné – čtyřleté

v pahrebách – v popelišti

v septembri – v září

zakúriť v kachliach – zatopit v kamnech

zemiaky – brambory

trstenicou – prutem

nedobiedzal a nežiadal od detí, aby sa učili čítať, písať a rátať, bol by to vcelku príjemný oddych. Ale učiť sa museli. Za každú chybu pán učiteľ vyplácal **trstenicou**. A to často, lebo čo sa v škole nenaučili, to sa už doma nedoučili. Rodičia nemali čas, mali veľa práce okolo hospodárstva, alebo v remese. Po príchode domov deti nemali aj tak čas, aby sa učili. Čakali ich povinnosti. Šesťročná dievčatka sa učili vyčesávať ľan, priať, šiť i tkať. Chlapci pomáhali pri **rúbaní** a rezaní dreva, pri uskladňovaní úrody, mlátení a pod.

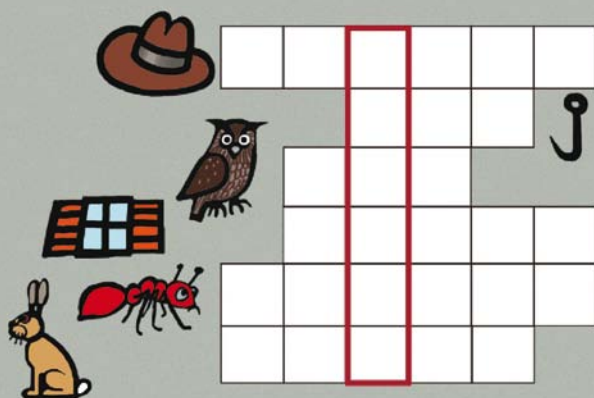
Ubehlo sto rokov a význam vzdelania vzrástol. Učiteľ bol najvýznamnejším človekom v dedine i v meste. Veď bol vzdelaný. Deti sa delili na tie, ktoré sa chceli učiť a na tie, ktoré si len prišli splniť povinnosť. Cesta za vzdelávaním bola čestným bojom a bola cestou odriekania.

Ubehlo ďalších sto rokov a vzdelanie zostalo tým najvýznamnejším, čo môže človek získať.

Ale prestalo byť čestným bojom i cestou odriekania. Pre mnohých sa stalo tovarom, ktorý je možné kúpiť. Je to vlastne veľmi smutná rozprávka, ktorú ale vy, deti, môžete zmeniť na rozprávku veselú alebo dobrodružnú. Pokúste sa o to!

Napiš slovenské výrazy do křížovky podľa obrázků. Získáš tajenku, ktorá doplní výrok pana učiteľa.

ma mamko,
dokiaľ som ja Janko!

Oriešok

Občasník pro malé čtenáře v češtině a slovenštině. Vydává Klub slovenské kultury v ČR.

Redakce: Vocelova 602/3, Praha 2, 130 00, tel.: 221 419 822,

Texty napsaly Helena Nosková, Zuzana Štancelová. Ilustrace a grafická úprava Zuzana Štancelová. Reprodukce: Filip Kulhánek, Tisk: TIGR s.r.o.

Toto číslo vyšlo jako příloha časopisu Listy 1. 9. 2010

DODO a PEPA

Slovensko-český a česko-slovenský seriál

Píše a kreslí Zuzana Štancelová

slovníček: cukrik – bonbón desiata – svačina hríby – houby preteky – závody rozprávka – pohádka